

Инаугурация үрдүк таһымнаахтык ааста

Былгыты сыл улахан историческай суолталаах тэрээһинин сагалана. Саха Республикатын Президентин дуоһунаһыгар ийэс боддоххо Вячеслав Штыров биэрэллээн тохсунньу 27 күнүтүр дуоһунаһа көрөр госу­дарст­вен­най сирэ-туома тэрилтэ ааста. Чурапчыттан ытырыллан улууе баһылыга И. Н. Аммосов, Улууе Мунуаарын председатели Г. В. Смирняков, институт ректора И. И. Гоговцев, "Олохос" баһынай хаһаайыстыба салайааччыта В. В. Смирняков, Мугудай орто оскуолатын учуутала П. И. Сабанов сырыттылар.

Иннокентий Николаевич кэдаары плаинеркада инаугурацият туһунан испэсэ. Республика общественнай-политическай олоһор улахан суолталаах тэрээһин үрдүк таһымнаахтык ааста. РФ улууе министри А. Л. Кудрин, бастакы Президентит, Федерация Сэбиэтин председателин солбуулааччы МЕНШКОВ эминистрлэр, эрэдлэригэр тохтоон ырыттыл сөгөрдө. Н. В. Шадриков уонна Н. И. Протопопова Президентка сахалык таһаас кэтэрдиллэр улахан суолталаах сирэ-туом буолуутун билиһиннэрдэ. Салгыы уус-уран айымньыларын быһа тардан туруоруу историческай тылаанаарын, үрдүк художественнай суолталаарын билиһи бары телевизионнаан көрбүтүгэр эрэри, илэ харарыан театр сценалар көрбүт күнү кута-сүгө өрө көтөүлүлэрин эттэ Саха сирин ийэсик сайдыытыгар олук уурулуна, ийэсик бисе сылларга олох сайдыыта балысханымкы барара күүүүлүлэр, сөсөн Чурапчы дьон-сиртэ бу хамсааһыналарга таба тайанан, кэлиһиктэринин программаларга үлэ­лээн ийэсик сайдыыны олохтоох тустастахтыг.

Республикабыт Президент Вячеслав Штыров андагар тылларын сахалык, нууччалык этэн дуоһунаһыгар кыарда. Былытын сүүрүн политическай дьаһалынан буолуоҕа – олунньу 14 күнүтүр Ил Түмөн депутаттара Правитель­ство сана састаабын биэргэттиллэ­рэ.

Афанасий ЗАХАРОВ

Ыччаты кытта ыкса үлэ барар

Ыччат социальнай-психологическай өйбүтүн кыһын Чурапчытаагы физмала, бу дьыл тохсунньу ый 25 күнүтүр, Директорун кытта ыгырыа-сарынан, "тугрукостуол" тула кыһын тэрийдэ. Бу көрсүһүүгө уопсайа 16 ыччат кэлэн кыһынны ылла. Физмал сибидиссийэ Л. Г. Винокурова бу тэрийтэ үлэтин - хамнаһын, сымалы-сорутун билиһиннэрдэ, ыгыт проблемаларыгар тохтоото. Ыччаты кытта ыкса үлэлэр специалист М. С. Поповка Чурапчы кэлиһиктэр тэрийлибит "Мастерская ыччаттара" дьин ыччат общественнай тэрийтэ үлэтин-хамнаһын туһунан кэпсэтэ уонна үлэ мисталарын, на­кансыларын билиһиннэригэр сүрдэригэр сөгөрдүбүт. Бу

ыччат түмөсүүтүн активна Коля Тарасов көрсүһүүгэ кыһынны ылла. Салгыы психолог Н. И. Калачева 3 чаастаах тренингов­най дьарык ылатта. Бу дьарык күнү санаатын аһаастык, хол­кутук этэригэр, элбэх дьон ортотугар сатаан санара үөрэнэригэр олус туһалаах, наадалаах. Ыччат дьин түмүккэ кэллэбит. Бадалаахтар бирдиктэни консультация ылыһыт. Манна көрсүһүү ыччакка суолталаарын өйдөөн, баһылыктыт А. П. Старостин өйбүтүгэр махталытын тирдэбит уонна инновацион дьарык күөс-кэме буолуо дьин эрэнибит.

АДПАВЛОВ,
Хотторо кэлиһиктэни ыччатын лидеры.

Алаҕарга научнай-чинчийэр үлэҕэ аналлаах семинар

Сотуртаагыта Г. Д. Протопопов аатынан Алаҕар орто оскуолатыгар "Үөрэнэччилэр научнай үөрэхтээһин" дьин улуусталаагы семинар буолан ааста. Семинар учууталлар били­лэрин-көрүүлэрин кэпсэттэ, үөрэнэччилэр дьондорунан сайыһыларын туһулаана. Бу тэрээһингэ улуусталаагы үөрэх управлениетин инновационнай отделын салайааччыта М. А. Манасьева, специалист С. И. Илларионова уонна улуус оскуола­ларын 24 учуутал кыттылаан кыһыннар.

Семинар Алаҕар орто оскуолатыгар кыттылаһыта бу билиһи учууталларын уонна үөрэнэччилэригэр, кэлэн 3 сыл устата "Инновацион харды" научнай-практическай конференцията үрдүк көрдөрүүнү ситиһиллэрин туһунта. Ол күрдүк үөрэнэччилэригэр улууе, республика, Россия таһымнаах лауреат, дипломант үрдүк аатын ылыһытара, билиһиннэригэр.

Семинарга үөрэнэччилэр байлаларын научнай-чинчийэр үлэлэрин көрдөрдүлэр, билиһиннэригэр. Ону тэнэ учууталлар научнай-чинчийэр үлэр лабораторияларга үлэлэтэ. Барыта 8 учуутал уокутун үлэһиннэ. Быыл Саха госу­дарст­

веннай университетин историческай факультетын кэллэ дипломант бүтүрүт байлалт үөрэнэччилэрт А. В. Топтырова, бу оскуола үөрөнө сылдан "Инновацион харды" конференцията "Сахалар социальнай демографическай тускуллара" дьин үлэтэ кэпсэттиллэ "Аларскай кыһа" в условиях перехода к местному самоуправлению, социально-экономическай аспект" дьин дипломнай үлэ буолан, үрдүк сыанабылы ылан билиһиннэригэр уонна үөрэнэччилэр чинчийэр үлэлэни дьарык­танылар кэпсэттэрин, наадалаарын бэлэттэтиллэр.

Түмүккэ семинар кыттылаһахтара оскуола научнай-чин­чийэр үлэтэ үрдүк таһымнаарын, элбэри билиһиннэригэр-көрбүтүгэр, туһамыттарын, чакчы зигунаст учууталлар В. Г. Оксентьевичева, М. Т. Ефремова, Г. И. Гоголев үлэлэрин таһыма үрдүгүн, оскуола администрацията уонна коллектив биэргэ үлэлэһиллэрин түмүкэ ситиһиллэ тирдэбитин бэлэт­тэтиллэр.

А. Н. ШЕЛОВОВА

Символ буолар тутууну оноруохха

Былгыты үөрэх дьылыгар билиһи оскуолабытыгар "Инновацион харды" научнай-практическай конференцията буолан ааста. Бу конференцията дьин "Торона мира через призму символов" дьин дакылаатынан кыттылаһын. III мистэстэни ылыһыт. Салайааччы омок тылын учуутала, кылааһын салайааччыта А. К. Постниковка, Сахабыт сирин кыһыгар кэлиһиктэр Дьоккуускай куоракка, билиһи республикабытын аан дойдуга сураһылар, атын омок дьонун угулар, дойдубут "визитный карточка" буолар архитектурнай сооружеһиата суох эбит дьин туран, бу ботуруоһу үөрэтэ, чинчийэр көрүүккэ наада эбит дьин үлэбин садалаахтык. Холбурун ылан көрдөхкө, аатыгар Париккуоракка дьондуйт туран Эйфелевай башня бүтүт Францины сирдэйдир. Онтон билиһи Сахабыт сирингэр маннаха дьүөрүһүлэр, республикабыт символа буолар тутуу баара буоллар.

Аны ылан көрүүккэ, төрөөбүт-үөскөбүт Чурапчыбыт улуунун Конференцията мистэ "Эн санаар Чурапчы сим­

лынан хантык нааматыннык эбэтэр тутуу буоларый?" дьин ылыһыт биэригэр. Бүтүгүн күнүгэ Чурапчыга, хантык да атын улууска суох, Чурапчы историческай кытары ыкса сибээстээх Көһөрүлүү мемориалы буолуо дьин сабаралыһын. Ол тынан баран, бу мемориал улуустат историческай биэр холоттоох аллархай туһунта буолар. Онтон символ дьин сайдыы, сырдыкка, үрдүккэ тардыһыт туһунта буолуохтаах. Билиһи сайдыылаах XXI үйэ кэлиһиктэр билиһи кэли туттар, дойдубут символа буолар, Чурапчыбыт сирингэр-уотугар кэлбит дьон-сиртэ собулаһа сылдар сирдэри, сир-махтайа көрөр тутуула­ра оттоһуллуо дьин эрэс саньыбыт.

Манна билиһи санаабытыгар араас күрөхтэри, көрүүлэри, бырайыахтары оноруохха сеп. Онтон эһиги, аадаччылар туох дьин саньыгыт?

Айыла АДАМОВА,
ЧРОСИО VI "Б" кылааһын үөрэнэччыта.

Саргыдай бастакы кинигэтэ

Билиһи Н. Е. Саргыдаевы - Саргыдайы поэт быһылытынан улууска билэбит. Кини өссө 1980 сыллаахха суруйбут "Чурапчы марша" дьин ырыата Чурапчы спорду таппааччыларын гимнигээн буолуоҕа.

Саргыдай бастакы кинигэтэ Дьоккуускайга, "Була" дизайн бюро дьин тэрийтэргэ бэчэттээн тараста. Кинигэ автор дьон-сиртэ ортотугар кэлиһик тараста, элбэх кэлиһиктэн испэбит улахан ойууннар тустарынан, дьиннээх олоххо буолбут түбэлтэлэри, аныгы күнү итэрлэ сымнаһын, сеп-сылан тустарынан кэли умуугуа вага олоруох күрдүк, уустаан-ураннаан суруйбут. Николай Егоревич бэйтэ булбут буолан, аар тайга, булка сылдан сирэ-туому тутуһу, айыһаа харыстылаахтык сыһан туһунан "Туртасман өлүүтэ", "Сеп" дьин кэпсэһиллэригэр итэриһиллэһиктэ ойуулаһыт.

Бу "Танха ыһаагы" кинигэтэ "Күөмчүлэммит көгүл" дьин кэпсэһингэ ыаратык тохтуохтун баарайын. Манна сааһыран баран ыал буолбут Бөкүр Хара дьин күнү

кыһа, дьалаах олоһор ойууланар. Айымньыны психологическай хабааннаах айымньы быһылытынан сыаналаахха сеп.

Дьин-кэргэһ олоһу, адыны кэли быһылытынан сыаналаабат, ааны ахтыһит буолуу, төрөхтүгэр өттүлүрүтэн таһыттан кыһын күтүөккэ кыһаан сыһан кэпсэһингэ аадаччыны долгутар, толкуйдатар. Кэпсэһ сүүрүн героя табылыһытата олоһун арыһыта, кыһаан дьалаһыката атастаспана, өттү таппалынан, олоххо тардыһыт күүүһүн, үтүө дьон өйбүлүлээх тылларын, сүбэлэрингэ дьон кэлиһит буолар. Бүтэһигэр, Бөкүр Хара кэпсэһингэ кэргэһингэ, ордонот дьалаһыт ара буолуота ойууланар.

Н. Е. Саргыдаев - Саргыдай бастакы кинигэтэ сүрөхтөнүтэ кинигэбиблиотекага "Аллыс" литературнай-музыкальнай салонна, олунньу 8 күнүтүр, күтүк 2 чаастан ытыллар.

Кинигэни таппааччылары бу тэрээһингэ көхтөөхтүк кэлэ кытаргытыгар ытырабыт.

Н. ЗАХАРОВА

Спорт

Үбүлүйдээх күрэхтэһин

Бу дьыл тохсунньу 20 күнүтүр С. А. Новгородов аатынан орто оскуола (директор Т. В. Павлова) тэрийтүгэр кыһын кыһын уонна оскуола социальнай педагогтарын көрүлүһүннэринин нууча дубайлар тэрийтүгэр ийэ ардыларын хамсаанан күрэхтэһингэ олус тэрээһин­нээхтик кыттылаһа. Күрэхтэһин С. А. Новгородов төрөөбүтэ 115 сыллаах үбүлүйдүгэр уонна оскуола төрүтүтүмүгэ 135 сыллар аанына. Сылан айы ытыллар бу күрэхтэһингэ, биэр хамаанда састаабытар "Төрөһүт уонна өр" кыһынгэ илэриһин тарта.

Эһэрдэ тылы директору илэр үлэр солбуулааччы Д. И. Попов, социальнай педагог П. И. Попов, төрөһүт кыһын председатели Г. П. Кардашевский этилэр. Сал­гыы эһэрдэ тылы күрэхтэһин судууһа П. К. Дорофеев эт­тэ. Кини кыһын улууска дубай сайдыһын тэгэ сва­хымат билиһи улууска сайдар кэлиһиктэр тохтоото уонна свахымат күрэхтэһилэр үтэсө кубулуйалларыгар баа санаатын тиртэ.

Күрэхтэһин кылааһынай судууһа Павел Алексее-

вич бүтүгүн күрэхкэ элбэх хамаанда кэлиһиктэни, кыт­тааччылары ийэс бэлэхкэ арааран, ооньуу быраабылатын ситиһилэ быһаарда.

Бастагы бөлөхкө тэн уонна илэриһиннэи ооньууу көрдөригэр I-кы мистэһин "Дорстрой" хамаандата (И. И. Чичковаров уонна Сана Чичковаров), II-с мистэһин "Рай-по" хамаандата (А. К. Осипов уонна Вани Кандинский), III-с мистэһин "ЖКХ" хамаандата (Ш. Ш. Павлов уонна Петр Пинигин) ылыһыт. Ийэс бөлөхкө I-кы мистэһин "ЧСОИ" хамаандата (А. А. Макаров уонна Сана Николай), II-с мис­тэһин "Улуу административнай" хамаандата (Е. И. Попов уонна Андрей Чичковаров), III-с мистэһин "СЭС" хамаан­дата (Д. М. Неустроев уонна Кеша Никитин) таһыһыт.

Бирдириттээн ооньууу бастагы бөлөхкө, улахан дьонго I-кы мистэһин Ш. Ш. Павлов, II-с мистэһин А. К. Осипов, III-с мистэһин И. И. Чичковаров ылыһыт. Орлорго I-кы мистэһин Сана Чичковаров, II-с мистэһин Валера Илларионов, III-с мистэһин Вани Кандинский буолулар. Ийэс бөлөхкө I-кы мистэһин Д. М. Неустроев, II-с мис­тэһин А. Н. Михайлов, III-с мистэһин Е. И. Попов таһыһыт. Орлорго I-кы мистэһин Олег Кузьмин, II-с мистэһин Сана Николай, III-с мистэһин Сергей Федоров үлэлэһиллэр.

"Элэр ооньуоһу" анал инновацион Егорка Попов ийэс сыһын ылла. "Ытык ооньуоһу", номинация А. К. Осиповка, "Түргэ кыһыны" Ш. Ш. Павловка, "Элбэх кыһыны" Олег Кузьминка илэриһиннэ. Кыһылаахтар анал биэрэһтэри туттулар, эһинил кэлэн ооньууу санаалаах тарастылар. Бу күрэхтэһингэ элбэх ара уонна уол оор кыттыла бэлэттэни.

Оскуола 30 тэрийтэни, 20 түөлбөнү кытта бонис сыһын дубайлардан, "Оскуола, общественность уонна дьон-кэргэһ" дьин анал программаны үлэлэр. Ооньуу тэрийтэригэр П. К. Дорофеев этиһит ыһылан, тэрийэр хамсааһына эһинил нууча дубайын тэгэ свахымат күрэхтэһиннэ быһытга быһаанааста.

П. И. ПОПОВА,
Чурапчы орто оскуолатын социальнай педагог.

УЛАХАН КҮӨЛ СОЦИАЛЬНАЙ ИНТЕРНАТЫН ОЛОБУТТАН

Хайа бадарар нэһилиэк кэс-күөтэ - оролорутар. Билигин, "оптимизация" дигэн тыл кырыны сытар нэһиликтэргэ ыарылаахтык иһиллэр кэмнэр, улуус салалтата, олохтоохтор да мээстэтигэр интернат аһан, киһи ахсаанын элбэтигин толуктуйдулар. Маныаха үөрэнэ эрэ кэлэр оҕолору ололор буолбакка, инникитин олохсуйар сыллаах иттиллээччилэрдээх интернат боптуруоһу быһаарар. Ол эбэтэр, тулаайах биитэр көрүүтэ суох оҕолор ололор интернаттара буолуохтаах.

Сылга нэһиликтэр киһэр Улахан-Күөл учаастага 150 нэһилиэтиннээх, оҕолорун 48 оҕолоох. Оҕуола дьыта борт сөнөх, оҕолор хайа да учаастага суох сабыс-сага културнай-спортивнай киһигэ күннэтэ дьарыктаналлар. Үөрэнээччилэртэн 23 оҕо интернатка оҕолор, дьыллар адыс аттыгар остолобуйдаахтар. Дьэ, бу оҕолор олохторун дьаһахтарын туһунан мин бүгүн билиһиннэрэһин баҕарабын.

Социальной интернат сэттэ сыллаахта үлэри киирбитэ. Билигин директорынан бэйэс сылын Альбина Нестерова Макарова үлэлиир. Директоры ааһан туран интернат сэттэ үлэһиттээх. Итээтчилэр Любова Петровна уонна Ирина Алексеевна Трофимовалар күн ахсын оҕолор дьарыктаах буолалларыгар, хас биридирлэригэр болломто уураарга кыһаллаллар. Түүнүгү нээткэлэр Анна Семеновна Платонова уонна Мария Нико-

лаевна Трофимова эмиз түбүктэрэ үтүс - оҕолору кыһаанни өттүгэр контуруолааһын, сөпкө утууу, сарсынгы үөрөххэ бэлэниһии. Повардар Евдокия Семеновна Платонова, Улита Семеновна Трофимова дьыа аһылыгыттан итэргэ суох миннигэс астаах остуол туһугар кыһаллан-мүһүлэһэн үлэлииллэр.

Интернатка 2-с кылаасан 9-ка диэри үөрэнэр араас саастаах оҕолор ололорлор. Кинилэр бары бэйэбит улуусу туттан төрүттээхтэр, үтүстэрэ Чурапчы киһиттэн, бисе оро нэһиликтэртэн кэлбиттэр. Бары кэриэтэ бири дьылларалар. Көрүүтэ-харайыта суох эбэтэр элбэх оҕолоох, кыамаат төрөһүтүгүрдээх буоланнар, бу интернат дьыа үлэһиттэрин төрөһүт оностон ололорлор. Кинилэртэн, дьыта, бири да иһэллэр, төгүрүк тулаайах оҕо дьыа суох.

Интернат олохтоохторо, 15 уол уонна 8 кыыс икки хоһунан сыталлар. Киһи улахан дьыта дьыттар эрдэ куукунаны кытта котельнай кытта баара эбитэ үһү. "Билигин туһунан остолобуой тутулан, котельнай суох буолан, балаачча кэргэтибит", - дэһэллэр үлэһиттэр. Интернат иһэ баһаарынай ирдэбил быһытынан гипсокартонунан обшккаламмыт, оҕолор Чурапчыгаагы үөрэтэр-үлэлэтэр комбинат уустара онорбут оронноругар, "Чурапчинка" КП иистиннэһиһэрэ тикпит матараастарыгар, таһастарыгар утуһаллар. Күнгэ түөртэ

аһыһылар, үрүг ас, фрукта мэддэн баар. Араас саастаах оҕолор буоланнар, улахааттар кырлары көрөллөрө үтүсэ кубулуйбут. Ходобур, улахан кырлыктар кырларга сыстан өрөбүл аайы таһастарын-салтарын сууйан, көрөн биэрэллэр эбит. Улахааттарга бэрээдэги эмиз улахааттар туталлар, кинилэр көбүлээн бары нэһилиэк кырдыастарыгар тимуровский көмөнү кытта онороллор эбит.

Оҕолор иллэн кэмнэригэр телевизор, DVD-плеерини киһи көрөллөр. Уруок ааһар усулуобуйа бу дьыа суох буолан, остолобуойга тахсан аараллар. Итээтчи Ирина Алексеевна Трофимова оҕолорун туһунан биридирлээн истигин кэспир: "Үчүгэй үөрэхтээх, бастыг оҕолорбут холобурга сылдьаллар. Аня Сазонова былырын, 9 кылааска үөрэнэ сылдьан, СР Президенин елжатыгар баран кэлбитэ. Киһи - үөрэх бастыга, спортсменка бэрэ. Данил Семенов (8 кылаас) уонна Марат Григорьев (9 кылаас) быһыл улуус баһылыгын елжатыгар сырыттылар. Кузьмин Коля (6 кылаас) социальнай управление стипендиятын туһанар чыска тигистэ. Уруоктар кэнилэригэр үксүлэрэ залга сылдьаллар. П.А.Екичильмов салайар лекка, живопись куруһуоһу оҕолор үөрэн-көтөн туран дьарыктаналлар. Ф.Е.Коркина, Э.Б.Макарова үлэлэтэр "Силуэт" дьыа мода куруһуоһу кырлыктар эмиз сөбүлээн сылдьаллар. Улахааттар В.М.Владимиров салайар

"Кэскил" цирковой студиятыгар дьарыктананнар, баллырын республикатааҕы "Мамонтенок" цирковой искусство фестивалыгар лауреат буолан тураллар", - дьыа.

Интернат оҕолоро бисе хамаандага хайдыһан бэрээдэксэ, үөрэххэ күрэхтэһэллэр. Кыһылаах хамаанда Чөркөөххө барар путевокканы ылан баран, хамандырдара велосипедынан ыһытыта суох дьылаан иһэрэ тутулан, хомойуох иһин, айан табыллыбатах. Итин атам эрдэхтэрэ: "Бири киһи - барыларын, бары - бири киһи туһугар" дьыа.

Улуустаагы "Дьылаабыай" дьахталлар кулунтара" интернатка олус элбэх көмөнү онорбутун туһунан үлэһиттэр махтанан ахталлар. "Хас биридин кыра малыгар тийэр арлан үөрдэллэрэ Кэлин бэйэбит сибээскэ тахсыбакка, сүтэристит", - дьыла. Оҕолор саас "Амарах санаа" дьыа ааттаах концерт туруорунар, киирбит үбүнэн өтүүк уонна өтүүктүүр дуоска ылыммыттар. Манна нэһилиэк олохтоохторо ким туту кыһаарынан интернат иттиллээччилэригэр көмөлөһүттэрэ хайрааллаах.

Оҕолор саамай сөбүлүүр дьаһаллара - бырааһынныктар. Хас биридирлэр төрөбүт күннэрин күүтэллэр. Бырааһыннык буолара билинэ да, дьиктин күүтүү сааланар. Улахан кырлыктар остолобуойга тахсан ас астаан повардарга көмөлөһөллөр эбит. Онтон бэйэлэрэ да элбэх туһаны

ылан эрдэхтэрэ. Каникул кэмнэр интернат, оҕуола үлэһиттэрэ оҕолору дьылаһыгар бэйэлэрэ илдьэллэр. "Хас биридирлэрин төрөһүтүгэр туох малы ыһталларын кыһаан туран сурук суруйан ыһабыт. Туту кистэ-нидиз, сорохтор хайдах барбыттарын курдук кэлэллэр. Утүлүк кытта булан биэрбэккэ ыһыт буолаллар. Хата, ол чааһыгар манна олохтоохтор улахан көмөнү онороллор", - дьыа Ирина Алексеевна.

Оҕуола салалтата сайынны өттүгэр лааһар аһан, оҕолору кытта төгүрүк сыһы быһа үлэлээр быһааннаах. Онуоха интернат иттиллээччилэрэ сайынны өттүгэр үксүлэрэ усулуобуйата суох сиргэ сылдьаллара төрөүт буолар. Оҕолор иһэлэрин, дьылаарин ахталлара сэрбиһэллэр. Төһө да дьон ортотугар, болломтотугар, бэлэм усулуобуйага сырытталлар, ийэ тапталын, бэйэ дьытын сылааһын туох да солбуйбат. Олохтук күн-түүн ыраан, үлэтэ суох хаалыы, кыамаат-түтэммэт буолуу, аһы утахха ыһаары оро ийэтигэр, төрөбүт уйа-тыттан дьалты сылдьар түбөлүтэ, хомойуох иһин, билигин олус элбэх Онуоха государство өйбүлүнэн уонна бу сиргэ амарах санаа баарын туһаары көмө оҕоһуллара Улахан Күөл социальнай интернаттын олобуттан көстөр.

Оксана ЖИРКОВА.

ҮРЭХ-КҮӨРЭ - ХОНДУ ҮРЭХ ҮТҮК ТӨБӨЙӨ

От үрэх сиринэн Хонду согурууттан хоту айанныырыгар элбэх уорба алаастары, быттык-хоннох үрүлэлэри, күөллэри онортоон аһар. "Трактор" колхоз сиригэр-уоттар Мэндэгэдэй, Бахарааһы, Үрэх Күөрэ дьыа сырдык уулардаах, сайаанар күөллэрдээх Олортон оҕуруулар - Үрэх-Күөрэ. Киһи икки өттүгэр түмүс кырдалларынан хаймыланан ардааттан илин дьэки извиллэн саһа согус сытар.

Былыр - былыргыттан бу күөллэр дьэкири ууларыгар, нэлэмэн ходуһаларыгар тардыһан, Хонду дьыа-сэргэтэ таптаан олохсуйбуттара. Мэндэгэдэй үрдүгэр Дьөгүөссэ, Мохчоохон Сэдээлиһиттэр кыстык дьыллар, Хатымал Күрүөс Хоройбуттар-Киргиз-дэһиттэр өтөхтөрө иһнэ сэрингэ дьэри харыта суох ыһаллаах буолаллара.

Онтон Үрэх Күөрэ элбэх сүөһүлээн (1000) номоххо киирбит Уоһаах Логлойо кыстыга буолара сурукка ыһыллар. Оннооҕор киһи хос сизэ кулуба Уот Ыстаарыһын ол дойдуттан харыс да сирин халларыйбакка Көлөчүүн алааска үтөхтөөдүн сэбиэскэй колхозтаахтар бары билэллэрэ, онно иһнэ сэрин буолуор дьэри

таптаан кыстыһыллара. Григорий Иванович кулуба өбүлэрэ байыт дойдунуларын ыһыттыбакка, 600 сүөһүгүн иһтэрэ сылдьыта, Айаапта тийэ үүрдэрэн, үп-харчы оностубута архыыпка ыһыллар. Онтон сылдьан улуунун, бүтүн уобалаһы салайсыбыт бэлэһэ Үрэх-Күөрэ хоту кырдалын хоту тумсутар "Ородобуой ампаар" дьыа, үрдүк кириилэстээх тутуу сэрин бүтүөр дьэри хороллон турбута. Ону колхозтар Хараандыйаа киллэрэн, бурдук манхааһаа оностубуттара. Оччоҕооу сир-туом быһытынан Ыстаарыһын аймак туой аһаас сирин тумна, сасыт, кириилэ сирдэригэр олохсуйбуттара илэ-бодо көстөр. Кинилэр кырдал нөгүө Тамах алааска, Көлөчүүннэ, Ылаан чаранар олохсуйбуттара бөһүөлэктээһингэ да бэриммэттэр. Охонноон, Махээс, Ылдьаа, Луукус, Холдойор Хабырылла, Ыстаарыһыннар Тамахха, Көлөчүүннэ кыстыһылларын, Мыһыаһына сайыһыларын бөдүһүтүүтэ дьыа ыһыктыбатахтара. Ити эргин үрүө, алааһы оттоон колхоз сүөһүтүгэр тийэ төбөн биэрэ ололоруттара. Эсөө Үрэх Күөрэ энэрдэрэ дьон-сэргэ, сүөһү-ас уутунан олохсуйбут,

таптаабыт туоһута киһи кылабыһа (кладбище) буолар күөл ардаа тумус халдыаһыта эсөө сэбиэскэй инниттэн кылабыһа аатырара. Хонду үрдүнэн соҕотох киһи эрз итинник ааттанара.

Киһи-сүөһү кэлэр сирин олохтоохтор истэригэр туту сылдьыбыттарын сэбиэскэй кэм иккис аһаара көрдөрө. Барыта ууттан саҕаламмыта. Уот кураан сылларыгар Үрэх-Күөрэ оҕойо уолбута. Ити кэмнэргэ Хонду хонуутун биригэ-диринэн аармыйа кыһаан хаптатах Е.У.Капитонов дьыа архаа ырыһах киһи үлэ-дэһитэ. Сүрдээх тылаах-эстөөх буолан "Дьобдүүр" дьыа хос ааттааҕа. Киһи саталлаах салалатынан арыһах ороннор-эмээхсин, колхозтаах кырлыктар сайынны оҕуола оҕотун көмөлөһүннэрэн, сэрин, сүт кыһардыһаах кэмнэрин "Трактор" колхоз сүөһүтэ-аһа энчирээбэккэ тутулуубута. 1943 сыл өг эргийэрин кытта олохтоох өйдөөх биригэдиһир Хонду үрэх уутун быһытынан хаһаан алаастарга халытан, олохсуйары туруорсубутунан барбыта. Колхоз муннарын аһы дьонун-сэргэтин өйдөтөн испитэ. Бастаһынан Үрэх-Күөрэ атарынан үрөһи быһыттыһыларын кытта, уу халыһа күөл көхсүн толорон, эбэ урукку киһин ыһынан күндэригэ түспүтэ. Онтон эр ылан хондулар аһы Бахарааһы бэлэһинэн быһыттан, Арыһына, Кураанах алаастарга куттаран, саһа күөллэр мөңдэрэ түспүттэрэ. Дьэ, бу күөллэр ыраас ууларыгар, эмиз соболоруттар таттаран, 1954 сыл Чыбааһы фермата Үрэх Күөрэ көһөн кэлбитэ, Кураанах үрдүгэр саһыл фермата, нөгүө өттүгэр куус-хаас интэһит олохсуйбуттара Үрэх Күөрэ "Карл Маркс" аатынан колхоз, кэлин "Ленин" аатынан совхоз бири кэскиллээх учаастага буолу түспүтэ. Тутуу бөрүтэ барбыта. Тамах алааска

200 сүөһү киирер ферма хотоннор 4 төгүл тутулуубуттара, маһыһын, кулууп, уопсай дьыа, Хараандыйаттан колхозтаахтар дьылаһан туран, ким сана дьыа туттан, ким дьытын көһөрөн хоту кырдалы биригына уулуссалымы олохсуйан барбыттара. Үөрүттэн, Бабааттан тийэ кэлбиттэрэ. Үрүг илэ манна үрүлүйбүтэ, ыччат сүөһү манна төрөдүйбүтэ 11 оҕолоох Герой Ийэ Зоя Дмитриевна Капитонова ферма старшайынан үлэ-дэһитэ. Айыллаттан мелиоратор Егор Устинович ороннор 3 оҕуттан 26 сизини бостууктаабыта, сана күөлү үксэтигин эсөө далааһыннаахтык ыһыта. Ылаангы, Илин Бэрэни толортооннор оройуон мелиоратора, суруйааччы В.В.Яковлев сүбэлэрин олоххо киллэрбиттэрэ. Хаһаа суох туруу үлэһит Я.И.Лавров сылын аһы 30 сыл устата 100-түү ныйраһы тутан, ыччат сүөһүнү туругурдубута. Сай устата бөлөһүнэн, араас бэтэмнэһири булсуйан хааһы сизтэн ыһырай 50 % өртотунан 300 кг, бастыһынары 400 кг-га тийэ төлөһүтэрэ. Онуларын шеф-тээх Нерюнгри рабочай кылааһыгар илдьэн атыһаан, амсатан убайдар дьирин махталлара билингэ дьэри улууска күөс-көмө буолар. Онтон Яков Ивановичка Нерюнгри лауреата, "БАМ тутааччыта" үрдүк аат иһэриллибитэ. Чулуу үлэһит "Үлэһит килбиһи" мэтээлинэн, 3 төгүл социалистическай куоталаһымы кыһылааһынан бэлэстэммитэ, тийэһэр норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ аатын сүкпүтэ барыта Үрэх Күөрэ уонна киһи тулатынаагы алаастарын өг буордарын кытта ыһа сэбээстээх.

Ол эрэн, Үрэх Күөрэ саамай кизэн туттууга - киһи кэлбит дойдута буолар. Киһи үрдүк ардаһыгар олохсуйбут ыһаллар бары тутуһуунан элбэх кэн-

чээри ыччаттамыттар. 12 оҕоттон саҕалаан 6-тан кырата суох оронно баара. Бу өрөгөй чыпчаал этэ. Оҕо аймах төрөһүтүгэр сүөһүттан оплот буолан эһэлэрэ, эбээлэрэ көрөн-харайан улаатыннарбыттара. Кэлин уһуһаан, оҕуола, улахан физзаллаах кулууптар тутулуубуттара. Хараандыйага сайылык комплекса баар буолбута. Пилорама турбута. Кэлбит күтүөттэр, киһи-иттэр олохсуйбуттара. Н.И.Турантаев курдуктар Үрэх Күөрэ учаастаһын түстүүр-төбөлүүр үлэни ыһынан, бааһынан хаһаайыстыбаны тэриһэн, түөлбө үлэтин эсөө көрүдэһиттэрэ. Ол бөйөтө бу чөлүһэ сайдар учаастак, сэбиэскэй кэм эстэтигэр кэхтэ барбыта. Дьыта-уота көһөрүлэн, сүөһүтэ түгэтиллэн, кэнчээри ыччата үөрөһө, үлэни батан тардыһыта, үлэ мээстэтэ маһыһын, билигин кырдыаһа чээрэ олохтоохтору кытта арыһах элдердэр иччилээн ололорлор. Дьингэр, манньык киһи-сүөһү кэлбит дойдуттар уутунан олохсуйар буоллар, онгон таһаары да үрдүү, саһа омок да араһылымы туруо этэ буоллаҕа. Ону баара кырдыаһтар интернаттарын көһөрөн, оҕуолаһы сабан, кырыны сир дьыа эсөө садалааһы таринэллэрэ төһө сөптөөбүт? Бу ытык дойдута биһиктэрин ыһаабыт ыччат дьон кэлэн сүөһү-ас туттаһарына, бука, сыһыстарыахтара суоҕа этэ. Онтон кырдыаһа ыһаһах киһиэхэ мас дьыа тыһынарын быһытынан сөп түбөһэрэ, Үрэх-Күөрэ ыраас ууга, салгына, сирин аһа, эмиз собото - саамай табыһастаах дойду.

С. СТАРОСТИН.
Хондуттан төрүттээх тыһыл ветерана.

Хаартыскара: Я.И. Лавров дьыа-сэргэһинэн.

Ил Түмэннэ

РЕСПУБЛИКАБА 2007-2011 СС. ҮӨРӨХТЭЭНИН САЙДЫТЫН ПРОГРАММАТА БАСТАКЫ ААБЫНЫ ААСТА

Республикаба 2007-2011 сс. үөрөхтээнин сайдыгын программа Ил Түмэн көрүүтүгэр кириң, депутаттар утарсыларын көрбүтэ. Ил Түмэн наукага, үөрөххэ, культурага уонна соһуну кизитник тарҕатар ситимнэргэ комитетын председателэ А. Н. Жирков этии киллэринитин, бу Программа Правительствота сагалыы тупсаран онорорго төһөнүлүбүтэ. Саҥа дьыл эрэ иһинэ Республикаба Үөрэрин министрствота программа ис хоһоонугар балайда уратыларын онорон баран, Программаны Ил Түмэн көрүүтүгэр хаттаан киллэрдэ. А. Н. Жирков тупсарыллыбыт программаны толору ылынартан туттунарга, бастакы аабыга ылынан баран, Правительствога, министрствота салгы үлэлэһэргэ, ытарга этиитин депутаттар ылыннылар.

Программа Ил Түмэннэ дьүүлэһиллэһитигэр Александр Николаевич программа сүрүн ис хоһоонун ырытан этии онордо. Бу боппуруос республикаба баар 600-тэн тахса оскуола, оһону иһтэр тэрилтэлэр, тыһыынчанан учууталлар, иһтээчилэр, тех-үлэһиттэр иһтэриэтэрин быһаччы таарыйар.

Кини этиитигэр программа ханнык балаһыанньаларын утарбытай?

Бастакытын - тутуу боппуруоһа. Оскуолалары тутуу, онуоха сөптөөх үбү сыллата бюджетка көрүү саҥа программага быстар мөлтөх гына бырайыактамытын, ол түмүгэр кэлэр сылга баара-суоһа 4 эрэ оскуола тутулган үлэһэ кириэр харчыта көрүлүбүтүн эттэ. Ону тэнэ, саҥа программа ылынылларынан сибээстээн, "Тыа сиригэр үөрэх объектарын тутуу" программата тохтотулларын туһунан дьаһал тахсыбытын билиһиннэрдэ. Бу бигэрэммит тутуу суотугар сыллата 15-16 оскуола тутулунна, онтон программа түмүктэнэрэ өссө да икки сыл баарын санаатта.

Иккиннин, билигин үлэһини туһар, ол гынан баран мөлтөх туруктаах объектар, оскуолалар, уһууааннар иһинки дьылараларын боппуруоһун ыйда. Ордук чуолаан икки этээстээх мас оскуолалар дьылараларыгар тохтоото. Бу дьыллар эргэрэн, бастакы этээһэ куруук тымныгытынан, баһаартан сэрэхтээх буолчу ирдэбиллэргэ эппиэттэбэтинэн мэлдьи кыһалҕа буолар. Өрөмүөһү олох харчы көрүлүбүт. Онтон манньк быһыы сыл аайы салбанар, онуоха министерство тоһо чопчу дьаһала, позицията суоһун ыйыталааста.

Үсүһүнэн, дьүүлгэ киллэрибит программаларыгар "Программа быһыытынан, республика оскуолалара бары кэлэр сылтан биридии үөрэнээччи ахсаанынан көрүлүбүт үбүлээһингэ көһүөхтэрэ" диэн оскуо-

лалары "нормативно-подушевой" үбүлээһингэ киллэрини утарда. Александр Николаевич республика оскуолалара, чуолаан элбэһэ суох, орто да ахсааннаах оролоох тыа оскуолалара бу саҥа эксперименттэ, бу саҥа бэрээдэккэ даһаны кириэргэ бэлэмнэрин итэһэйбэһин диэтэ.

Бу программаны төһөнүү кэһиниттэн комитет тустаах министрствоны уонна Правительствоны кытта үлэһи ытатта:

1. Тыа сиригэр оскуолалары тутуу боппуруоһун республика Правительствотын председателэ В.А. Борисов уонна Республика Президентэ В.А. Штыров сиригэр көрүүтүгэр туруордулар. Түмүгэр, программа бастакы барылын балайда уларытан, ону аһан били этиллибит 4 оскуола онуугар үүнэр дьылга уонтан итэһэй суох таас оскуола тутуллан үлэһэ кириэрэ былаанна. Маныаха бюджетка 340-тан тахса мөлүһүн эһии көрүлүннэ.

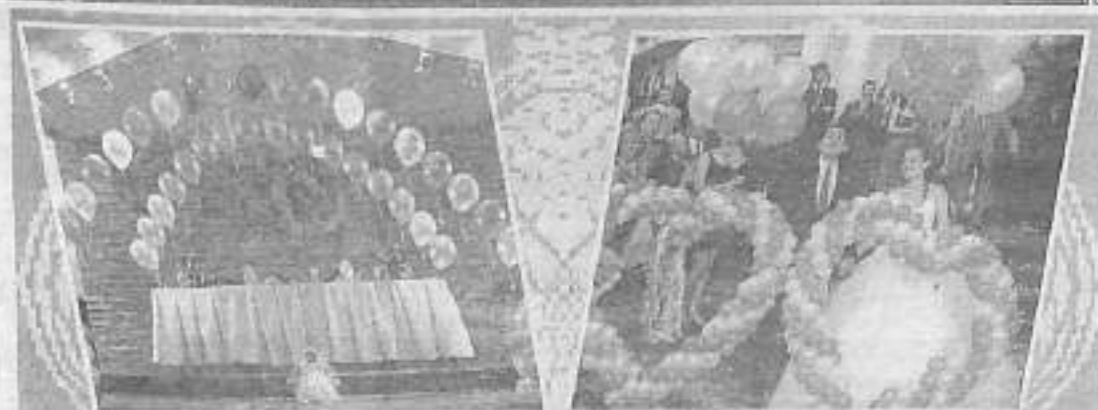
2. Иккис мөккүөрдээх боппуруоһу туруорсуу түмүгэр, Республика Президентэ мас оскуолалар баһаартан куттал суох буолуутун ирдэбиллэргэ эппиэттэһар тустаах категорияларын намтарга, объектарга эһии үп көрөргө, оһолору толору үөрэтэргэ быһаччы дьаһал онортоото.

3. Бу сүрүн үһүс боппуруоска, ол эбэтэр оһо ахсаанын көрөн оскуолалары үбүлээһин систематыгар кириэргэ дьулуһуу тула өйдөһүү билигин даһаны суох.

Хайы-үйэ билигин министерство улуустарга "опорнай" диэн ааттаах оскуолалары тэрийэр. Кылааска 14-тэн аһыйах оролоох оскуолалар статустарын уларытан, учууталлар уонна оскуола үлэһит атын категориялаах үлэһиттэр ахсаанын 7:3 сыһыанна тэрдэр туһунан суруктары ылан оһолор. Мантан кини туттуналларыгар ыһырда. Бу боппуруоска кэлэр ыйдарга комитет анаан-минээн төһөнүөр.

Түмүктээн көрдөххө программа бастаан кирибэтиннээр, билигин барыла балайда тубуста диэн бэлэтиэххэ наада. Үөрөхтээһин үбүлээһингэ тыа оскуолаларын, кыра оскуолаларга үөрэнэр, кытыы нэһиликтэргэ оһолор оһолору, учууталлары уонна иһтээчиллэри, олохтоохтору барыларын даһаны аһарастаабат, күөмчүлэбэт дьаһалы, онуоха эппиэттир программаны ылыныарын диэн А.Н. Жирков ыһырда. Төттөрүтүн, билигин үөрэх министрствота туруорсар нормативын тутустаахха, кыра эрэ оскуолалар буолбакка, тыа оскуолаларын үгүстэригэр бу охсуулаах буолуоһа диэн сэрэттэ.

"СО" корр.

Пользуйтесь услугами ООО "АЙРИЧ-Сервис"!

У вас скоро юбилей? Прекрасно! Счастье! Просто отлично! Наши искренние поздравления. Вы, скорее всего, уже заказали праздничный банкет, купили красивые наряды, разослали всем гостям приглашения, а теперь, все готово к предстоящему торжеству:

Стоп! А как же мы украсим наш праздник? А машину свадебную? Так, срочно звоним подружкам - у Марины знакомая жены троюродного брата проше, говорим, ходим из бумаги украшения, все же украсит. - Что знакомая на свадьбу? А когда придет? Через месяц? Ничего, успеет. Ты же есть, она здорово рисует, вот она то нам и поможет. - Ты же в больнице? Черт, так жалко, передавайте письмо, пусть скорее выздоравливает.

Что же делать тогда? А, ладно, времени все равно нет, надумай шарашки, на свадьбу что-нибудь повесит - вроде нормально, собьют. Потом, просмотрев фотографии и видео записи с праздника, с сожалением отмечаем, что, в общем-то, все было отлично, но вот с оформлением можно было бы и постараться.

Знакомая картина? Увы, да. Спешим вас порадовать - мы взяли почетную миссию по превращению места проведения вашего праздника в самое красивое, торжественное, нарядное, одним словом, достойное такого праздника, как ваше, в свои профессиональные руки!

Разрешите представиться - ООО "АЙРИЧ-СЕРВИС"!

Как вы уже догадались, мы занимаемся оформлением праздничных мероприятий. Если быть точнее, то арендовать, т.е. оформляем праздничных мероприятий воздушными шарами.

Этот очень необычный и популярный вид дизайна пришел к нам из-за рубежа и широко распространен в больших и не очень городах нашей необъятной родины, в том числе и в любимом нами городе Якутске. Многие из нас, побывав на свадьбе, юбилее у знакомых в Якутске, замечали, как красиво оформлено помещение парижским, как, оказывается, можно преобразить помещение с помощью тех же шаров и скатерти, почему у нас нет такой услуги. Мы тоже так же замечали и тоже так же сожалели и в один прекрасный для всех день решили - У НАС ЭТО БУДЕТ!

Занимаясь профессионально воздушным, мы поразились, насколько сильно были изголодались в этом направлении, насколько можно сделать с их помощью. И сейчас нас привлекли расширить от желания показать вам все эти интересные и необычные, чем мы с удовольствием и займемся. И вам радость и нам прибыль!

Возможно, некоторые скажут: "Да невелик труд, шары там надуть и красиво развесить, мы и сами так можем, и за это еще кому-то деньги платить, они, деньги-то, не лишние". Простите, а мы кто? В смысле, а кто будет всем этим непосредственно заниматься: покупать эти самые шары, да не забыть о цветовой гамме, потому как желтый цвет, например, на свадьбе не приветствуется, да и оранжевый, часто говоря, со свадебным платьем не очень-то гармонирует, а на юбилей любимой мамы может обнаружиться, что желтые шары, которые мы так красиво развесили, с ее бирюзовым платьем, на самом деле с платьем как-то не то, не красиво, в общем, смотрятся. М-да, о цветовой гамме и цветовой гармонии мы не успели прочитать. Да и колпачки над столом новобрачных, которые выдолбили через-через какой-то где-то кто-то сделал сам, обернул малярной и периллкой, далеки от тех, что вы видели в своих мечтах о вашей свадьбе. А как вы среди своих друзей и родственников находили упростить тех, кто вам все это надует, развесит, выкрасит, наклеит и т.д. - это отнималось время, доставляло как минимум презерв Муз-ТВ... Теперь вы знаете, насколько важно, чтобы все это дело за эту сумму на наших праздниках, опытные специалисты согласились, что за свои шары, время (которое вообще бесплатно), отключили с родственниками и друзьями, которых вы загрузили бы (хорошие отношения тоже не на дороге валяются), свое и всех гостей прекрасное настроение, сумма в принципе невелика.

Если получилось убедить вас в необходимости нашей услуги - то до скорой встречи на самом красивом, необычном, торжественном, оригинальном, необычном... (добавить свое)

НА ВАШЕМ ПРАЗДНИКЕ!

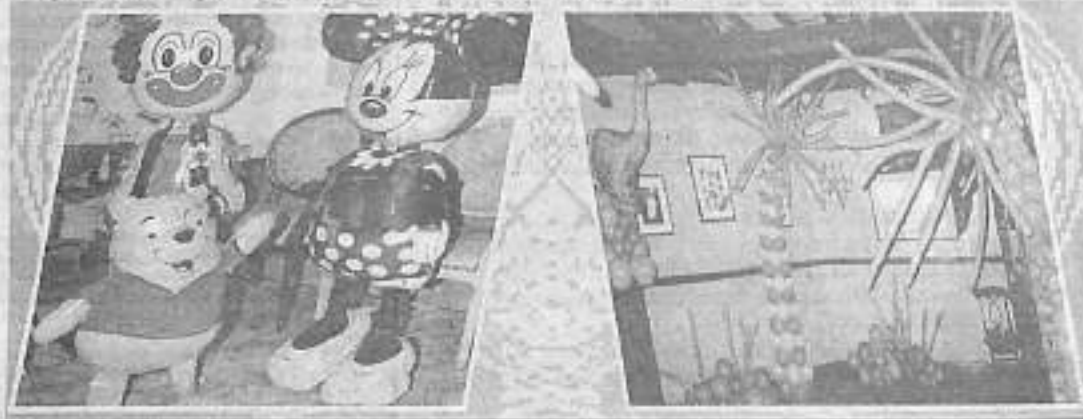
Телефоны: 41-594 41-653 (Здание лесхоза).

БОНУСЫ ДЛЯ ТЕХ, КТО РАНО ВСТАЕТ, ИЛИ КТО УСПЕЛ - ТОМУ ВСЕ

Среди наших любимых клиентов, заказавших у нас оформление своего великого праздника в течение февраля, мы разыгрываем лотерею. Итог лотереи будет подводится уже 8 марта сего года.

Если ваше праздничное торжество запланировано на 4 февраля этого года, то вам крупно повезло, так как мы делаем вам приятный подарок - 50% скидку на праздничное оформление. Все что для этого надо - позвонить или приехать к нам в офис.

Ну и само собой, те, кто становится нашими постоянными клиентами, будут приятно удивлены количеством сюрпризов и бонусов, потому что нам очень нравится веселые, нестандартно мыслящие, небанально думающие, открытые для новых идей люди - ТАКИЕ КАК ВЫ!

УЛУУС КЫРАЧААН КЭРЭ КЫРГЫТТАРЫН ИККИ АРДЫЛАРЫГАРЫ БЫТЫЛААР "КЫРАЧААН ТУЙААРЫМА" КОНКУРС БАЛАҢЫАННЬАТА

Конкурс сыала-сорууга: саха кыһын бары хааныстыбаларын кыыс оһоо кыра сааһыттан иһэрин, кыыс оһо оруолун обществота үрдэтии.

Тэрийээччилэр: республикатаабы аам бастакы "Туйаарыма Куо" конкурс кыайылааба, Одьулуунтан төрүттээх бири дойдулаахпыт Ирина Федорова, улуустаабы культуура управлениета.

Кытааччылар саастара: 9 - 12 саас. Буолар күнэ, сирэ: кулун тутар 3 күнэ, күнүс 2 чаастан. Чураһылгаабы "Айыллаан" Сыннаһан киниэ.

Конкурс түөрт түһүмэһинэн барар: 1. Сахалыы таһаастаах таһаан бэйэни билиһиннэри. 3 мүнүүтэ. Сахалыы таһаан мандара, сахалыы тыл урана сыамаланар. Конкурсаннар бириэмэни тутуһаллара ирдэнэр.

2. Билигин тургутуу. Кыргыттар тутта бэриллэр ыйытыларга эппиэттиилэр. Эппиэт чуолкайа, кыыс санарар дьоруу сыаналаналлар. Түһүмэх темата конкурс буолуо аһыйах хонук иһинэ биллэбэ.

3. Үнүкү күрөһэ. Кыргыттар 2 мүнүүтэ устата талбыт үнүкүлэрин толороллор. Үнүкү музыкатын тэриэһинилэргэ диссонанс, кассетанан биэрэллэр.

Запись ыраас буолара, кытааччылар үнүкүлэригэр барсар сценической таһаастаах буолаллара ирдэнэр.

4. Кизһэнни былааччынан тахсыы. Кыыс оһо сценага туттара-халтара, таһааса сыаналанар.

Жюрига үлэһитлэр: "Туйаарыма Куо" республикатаабы титул хаһаанката Ирина Федорова, "Кырачаан Туйаарыма" улуустаабы Икки конкурс кыайылааба Сана Семенова уо.д.а.

Кыайылаахтарга манньк ааттар иһтириллэлэр:

Икки миэстэлээх кыыска - "Кырачаан Туйаарыма - 2007" аат иһтириллэр, Ирина Федорова эксклюзивнай коронета уонна сыаналаах бирик туттарылаллар.

Ис миэстэлээх кыыска - "Туйууна - 2007" III-с миэстэлээх кыыска "Мичилинээнэ - 2007" ааттар иһтириллэлэр, сыаналаах бириктер туттарылаллар. Көрөөччүлэр

биһирэбиллэрэ" бирикс хаһаайката баһаарыллар.

Конкурсаннар түһэр сирдэрин, аһылыктарын бөһөлөрө баһаараллар.

Кулун тутар 2 күнүгэр 2 чаастан "Айыллаан" СК мустан маастар-кылаастары аһаллар.

Конкурса 17. ол эбэтэр Алабар, Бахсы, Болтоно, Болугур, Арыһлаах, Кытаанах, Мугудай, Одьулуун, Соловьев, Сылан, Толой, Хадаар, Хатылы, Хайахсыт, Хопторо, Чакыр уонна Чураһыл нэһиликтэригэр биридии кыыс кыттар. Сүүмэрдиһэр күрэхтэһиһэр нэһиликтэргэ ыһтылаллар.

Эһии информацияны 41-265 телефонунан Оксана Васильевна Жиркованы кытта билсэбит.

